

LES TENEBRES DE LA GUERRA ALGÈRIA I KOSOVO

Salima Ghezali
Carlos Taibo
José Ignacio González Faus

1. La violència a Algèria
2. El conflicte de Kosova
3. Causa justíssima - guerra injusta

Salima Ghezali és algeriana, directora del setmanari *La Nation*, guardonada amb diversos premis internacionals pel seu treball per la pau, entre els quals: *Olof Palme* (1997), *Sakharov* (Parlament Europeu - 1997) i *Alfons Comín* (1996).

Carlos Taibo, professor a la *Universidad Autónoma de Madrid*, va publicar a la nostra col·lecció el quadern 58, *Vint preguntes sobre els conflictes Iugoslaus*.

José Ignacio González Faus, sj., professor a a Facultat de Teologia de Catalunya i a la UCA de San Salvador, és el Cap Acadèmic de *Cristianisme i Justícia*.

- *Ens apropem a la fi del segle XX. Un segle que, entre d'altres coses, s'ha caracteritzat per la presència de la guerra i de tota mena de violència. Violència i guerres no són pas patrimoni exclusiu d'aquest segle. Les trobem al llarg del nostre passat humà i a tots els continents.*
- *El que resulta sorprenent d'aquest segle és que hagi engendrat 150 guerres des del final de la II Guerra Mundial, que la tecnologia hagi augmentat enormement la capacitat de destrucció (bombes atòmiques, Vietnam,...), que la bogeria humana hagi arribat a extrems inimaginables (Hitler, Stalin, Pol Pot, “apartheid”, Argentina, Centramèrica, Pinochet, Milosevic), i que la cultura de la violència convisqui tranquil·lament amb la suposada cultura de la democràcia i dels drets humans.*
- *Va haver-hi un moment en què semblava que les grans violències formaven part del passat, quan ja només vèiem en documentals d'història l'holocaust jueu, el bombardeig de Dresde o les matances de Vietnam. “Mai més”, ens dèiem. Ingenus. Ruanda, Karadzic, Milosevic, s'han ocupat de despertar-nos del nostre somni democràtic. El món no està pas governat pels drets humans, sinó per una versió corregida i augmentada de “l'Oest americà”.*
- *Algèria i Kosovo són els últims escenaris que han provocat certa indigestió als nostres sopars. Són escenaris difícils de comprendre. Per què els islamistes maten tan cruelment a Algèria sense que el govern faci res en contra? Per què el govern algerià impedeix als periodistes cobrir la informació dels esdeveniments? Per què la “comunitat internacional” no actuà a Ruanda, ni a Bòsnia, ni al Kurdistan, i, en canvi, si ho va fer a l'Irak i ara a Sèrbia? Qui forma la “comunitat internacional”?*

Cristianisme i Justícia

1. LA VIOLÈNCIA A ALGÈRIA¹

Salima Ghezali

Una imatge d'Algèria ha fet la volta al món: pobles sencers destruïts arran de les matances comeses pels grups terroristes, cossos horriblement mutilats, cadàvers calcinats, nadons amb el cap esclafat, dones plorant, cases en ruïnes, cementiris plens de gom a gom de gent espaordida.

Al costat d'aquesta imatge, en tenim una altra: com si vinguessin d'un altre món, homes corpulents armats, membres dels serveis de Seguretat de l'Estat o milicians, que envolten els supervivents, davant les càmeres de televisió, com si mostressin (als habitants d'altres pobles?) la mena de barbàrie a què estan destinats els qui no tinguin la seva protecció en el moment fatal en què apareixeran les hordes assassines.

1. VIOLÈNCIA I PROPAGANDA MEDIÀTICA

Al llarg d'aquests anys de terror, milions d'algerians han estat sotmesos, no tan sols a la violència en ella mateixa, sinó també, i de manera continuada, a la seva posada en escena mediàtica. Hi ha pocs conflictes que exhibeixin tant les seves víctimes sense mostrar-ne mai els botxins. El fet és que, en el cas del conflicte algerià, ens trobem davant d'una situació paradoxal que reuneix els elements d'una guerra posterior a la guerra freda, amb els seus “punts foscos”, i en la qual els periodistes, les organitzacions humanitàries i altres testimonis no poden ser presents mentre continuï existint un Estat capaç de controlar la circulació de la informació i, sobretot, la reproducció de les imatges sobre el conflicte.

Així doncs, Algèria es pot considerar un exemple de manual en matèria de gestió política d'un conflicte de llarga durada per la manera de tractar la informació relativa a la violència (el cas ja clàssic de la CNN en temps de la guerra del Golf només va ser possible durant un curt espai de temps). La violència apareix com un discurs que compleix una funció eminentment política, i no pas com un exercici de relació de forces sobre el camp de batalla. La guerra a Algèria és principalment un assumpte dels serveis especials de l'Estat, la qual cosa comporta que els “beneficis” de l'acció violenta recaiguin exclusivament en un sol protagonista, independentment de la multiplicitat d'actors i de les seves motivacions. Com en certes arts marcial de l'Orient, el vencedor és aquell que augmenta la seva força amb la dels seus adversaris i sap capgirar al seu profit cada moviment advers.

En aquest tipus de conflicte sense moral, en què no existeix gairebé cap limitació econòmica (recordem que l'economia algeriana és solvent, ja que té al sud, lluny de l'escenari de la violència, explotacions de petroli, principal font d'ingressos del país), ni existeixen tampoc gaires preocupacions relatives al cost humà (en una societat habituada a pagar un preu elevat en

Aquest capítol ha estat una gentilesa de la Fundació Alfons Comín, a qui volem agrair la seva gentilesa.

vides humanes), el cinisme resulta molt més habitual del que la hipocresia política està disposada a reconèixer. Per a mesurar els abismes d'ignorància i d'incomprensió que envolten aquest conflicte, n'hi ha prou amb haver vist com, el vespre de la matança de diversos centenars de civils innocents a Si Raïs, el president del govern algerià, Ahmed Ouyahia, proclamava a la televisió que aquest fet demostrava clarament el fracàs del terrorisme en la seva lluita contra l'Estat i que el poble estava disposat a sacrificar-se per acabar amb aquest fenomen.

La raó de l'espectador, víctima de la violència mediàtica

El que és més pernicios de la difusió d'imatges sobre els actes violents a Algèria és la funció coercitiva que compleix (la població es veu submergida en un clima de terror i de rebuig hostil davant qualsevol esforç de racionalitat) i l'espiral de violència que genera. I és que la retransmissió de la violència deixa els espectadors saturats d'hemoglobina i profundament marcats per l'horror i la impotència, sense informar-los sobre el context en què es produeixen els fets i sobre la veritat o veritats que hi ha darrere aquests fets.

Per la seva pròpia força, l'espectacle de la violència genera una nova violència que desacredita els intents de demanda d'informació. Sembla que sigui una obscenitat fer-se preguntes davant d'una situació que és presentada com "tota la veritat", on no caben les interpretacions. Però, aleshores, es produeix un fenomen sorprenent: d'una banda, la realitat en la qual s'ubica aquesta violència desborda el marc limitat de la seva escenificació mediàtica, i continua desplegant la seva pròpia lògica implacable; i d'altra banda, la ment de l'espectador se sent paralyzada per la desqualificació que pateix qui desitja obtenir més informació. Per exemple, la pregunta espontània "qui mata qui a Algèria?" és qualificada d'"*obscena*" per aquells que, en realitat, estan esdevenint els artífex d'un nou totalitarisme. Amb aquesta acusació d'"*obscenitat*" queda barrat el pas a qualsevol intent de sortida del statu quo.

Ens trobem davant una veritable fi de la reflexió sobre la Història. La por de l'espectador permet aquesta fi. Un cop superat el xoc de les primeres imatges, les matances es poden continuar repetint a Algèria, perquè no hi ha manera de plantejar-se interrogants sobre la situació. I sense preguntes no hi ha respostes. Només hi ha lloc per a afirmacions presumptament evidents, davant les quals només hi ha dues opcions: acceptar-les o rebutjar-les. Tan sols queda la relació de força física (dels individus impotents en front dels grups organitzats) i simbòlica (una població aïllada davant d'una élite mediàtica), on la força simbòlica serveix de pantalla de la força física.

El món mediàtic amaga la realitat

El fet que els islamistes matins (i no són els únics que ho fan) no diferencia pas la violència algeriana d'altres d'arreu del món (Colòmbia, Bòsnia, Kosovo, Ruanda...). A Algèria, però, hi ha una propaganda que insisteix en el caràcter particular i diferent d'aquesta violència. Des del President de la República fins als periodistes, passant per tot un ventall de creadors d'opinió, són molts els qui afirmen "*la singularitat del cas algerià*", "*una situació sense precedents en la història de la humanitat*". Els qui defensen aquesta "singularitat algeriana", ¿tenen una mínima idea del que és la història humana en matèria de violència?

El cert és que la violència algeriana és presentada com un fenomen incomprensible, com si fos el principi i la fi d'una situació absurda impossible d'explicar. Malgrat l'hermetisme que envolta la Seguretat de l'Estat, i malgrat que les autoritats algerianes no han promogut la més mínima investigació sobre el terreny, els comentaris dels periodistes apunten majoritàriament al fet que "*les matances són obra dels grups islamistes*". Sorprenentment, entorn d'Algèria s'ha estès la pràctica de reproduir les informacions facilitades per la premsa algeriana sense analitzar-ne

críticament les condicions d'elaboració de la informació. Un vocabulari específic, un autèntic *sociolecte* (una mena de món semàntic exclusiu d'aquesta guerra), format per fragments d'informacions, per derivacions semàntiques, per analogismes abusius que freguen el prejudici i per conviccions personals, ha “embolcallat” els fets fins al punt de no deixar que l'espectador s'hi apropi, i fins al punt de convertir en sospitosa qualsevol petició de transparència. No tenim accés als fets: només al món lingüístic creat per la propaganda oficial i periodística.

Ja només queda lloc per a una tesi, per a una idea: *“l'integrisme islamista és l'expressió d'una barbàrie absoluta que comporta, de manera intrínseca i essencial, una violència total lligada a una ideologia (l'islamisme) o, més en general, a una religió (l'Islam)”*. Aquesta idea ha substituït magistralment tota recerca d'informació i d'intel·ligibilitat.

La realitat és més complexa

Tanmateix, la realitat no és tan senzilla. Per això, caldria analitzar el conflicte algerià com a tal, és a dir, en tant que contenció política que comporta una confrontació de caire militar entre diversos bàndols, a fi d'identificar els múltiples actors i els diferents discursos que legitimen la violència i, per tant, els seus orígens diversos.

Al llarg de set anys d'horrors, de propaganda i d'un hermetisme procliu a moltes confusions, un terrorisme intel·lectual extremament insidiós ha envoltat Algèria d'un “cordó sanitari” fet d'evidències inqüestionables. Qui gosa traspassar-lo o fer esment de certs esdeveniments que comprometen els defensors del discurs dominant és desqualificat automàticament.

Qualsevol persona interessada a comprendre la funció i la finalitat de la violència a Algèria s'ha de lliurar a una veritable tasca de “desactivació de mines ideològiques” i d'higiene intel·lectual. I no tan sols perquè tota veritat mereix “moralment” ser revelada pel fet de ser veritat, sinó també perquè, en el cas d'Algèria, si no descobrim la veritat, serà impossible accedir a la realitat i, per tant, trobar cap solució. D'aquí que resulti indispensable recordar certs fets.

La memòria, porta de la veritat

En primer lloc, no s'ha d'oblidar el fet que la violència, tant la d'assassinats polítics, com la de tortures o la de violacions de drets humans, no apareix amb l'esclat d'aquest conflicte, sinó que ve de més lluny. L'eliminació física d'adversaris polítics ja s'havia posat en pràctica entre les files revolucionàries en temps de la lluita per la independència nacional, com també la depuració de grups sencers sospitosos de traïció. Va ser el cas de *“la bleuite”*, el 1957, que va consistir en l'eliminació de nombrosos intel·lectuals pertanyents als maquis, com a resposta a una maniobra “d'intoxicació” (és a dir, d'introducció d'elements desestabilitzadors) per part de l'exèrcit francès. Fou també el cas de la matança, el mateix any 1957, del poble de Melouza, acusat d'haver ajudat una formació rival del FLN.

Un cop assolida la independència, el discurs oficial sobre la guerra va ser exclusivament apològic, sense deixar cap marge a altres valoracions possibles dels esdeveniments. Aquest fet va estroncar d'arrel qualsevol intent de reflexió “ètica” sobre el recurs a la violència, i va impedir situar en la mar política algeriana les boies necessàries que haurien pogut evitar la catàstrofe d'una barbàrie. La llosa que el partit únic va imposar a la societat fins als disturbis d'octubre de 1988 va impedir dues coses: en primer lloc, l'eclosió d'una veritable consciència democràtica capaç de fer front a qualsevol conflicte; i, en segon lloc, l'existència d'un contrapoder o d'unes instàncies morals capaces de mobilitzar de manera eficaç la població contra l'estratègia del terror desplegada per uns i altres. La breu “primavera democràtica” que anà de 1989 a 1991 va veure com el procés incipient de reforma de la justícia destinada a promoure'n la independència i l'aparició del pluralisme polític, de partits i de premsa, van ser

interromputs abans d'assentar-se estructuralment i de crear els fonaments d'una cultura democràtica en la societat.

Després que, el gener de 1992, s'anul·lessin les eleccions, es proclamés l'estat d'emergència i es promulgessin lleis especials, cada cop va resultar més difícil informar sobre la violència. Es van clausurar diaris i es van detenir periodistes. Només es podien publicar en la premsa algeriana titulars favorables a la suspensió de les eleccions i en sintonia amb les noves regles del joc, basades en la censura i, sobretot, en l'autocensura. Pel que fa a la justícia, hi va haver advocats i magistrats que van protestar. Fins i tot, es van declarar en vaga durant algunes setmanes, però els diaris es van encarregar de desacreditar aquest moviment, sospitós de simpatitzar amb els islamistes.

Els polítics van trobar un accés lliure als mitjans de comunicació, això sí, supeditat a la seva fidelitat a la política del poder. Però alhora es va instaurar un discurs de tipus *poujadista* hostil a la classe política, acusada de ser l'origen dels problemes del país i d'estar a sou dels governs estrangers. S'havia preparat el terreny ideal per a l'esclat de la violència en tots els sentits.

Una terra abonada per a la violència

En un univers absolutament controlat des de les altes instàncies i abandonat, en els sectors més humils de la població, a les passions i a l'arbitrarietat, esclatà una guerra sense regles ni testimonis. Cadascú es va erigir en el seu propi i únic jutge: per exemple, el president Boudiaf podia declarar davant de les càmeres que acceptava tancar 10.000 persones en camps de presoners “sense cap mena d'escrúpols”. A Algèria, ningú no n'ha tingut, d'escrúpols.

Arrestos massius i deportacions en camps de concentració al sud del país de més de 10.000 islamistes o presumptes islamistes, detencions arbitràries a les presons, tortura, processos expeditius, segrestos i execucions sumàries, atacs contra patrulles dels cossos de seguretat, assassinats de funcionaris, d'intel·lectuals, de periodistes i de personalitats polítiques de totes les tendències. En pocs mesos, el terror es va estendre per tot el país.

L'estratègia dels cossos de seguretat per desmantellar l'organització dels islamistes que feien crides a favor de la violència contra els qui presumptament donaven suport al règim va consistir, en primer lloc, en la dissolució del FIS (Front Islàmic de Salvació) amb tots els seus òrgans directius i els seus mitjans de comunicació: diaris públics i clandestins, ràdio clandestina, etc. En els sectors tradicionalment hostils als islamistes, aquesta estratègia només va tenir un èxit parcial i restringit. En canvi, en les files dels islamistes l'impacte fou més fort, atès que se'ls privà de comunicació interna i alhora s'afavorí la infiltració, les manipulacions i la promoció d'elements menys polititzats i més sanguinaris.

Dos bàndols simètrics

A Algèria s'ha instaurat la pràctica sistemàtica de no qüestionar els mètodes del bàndol al qual es pertany i de condemnar els mètodes de l'adversari. Aquest comportament és propi tant dels islamistes com dels “demòcrates”, que els mitjans internacionals presenten massa fàcilment com a víctimes innocents obligades a defensar-se. De fet, l'estratègia més fàcil de desplegar és la de la victimització: n'hi ha prou amb disposar d'un personal que es presti al joc i d'un control de la informació; i el poder algerià compta amb totes dues coses.

Durant els dos primers anys del conflicte, s'observa una coincidència sorprenent entre el discurs que sostenien els diaris radicalment anti-islamistes i els pamflets i cassettes que distribuïen els islamistes: uns i altres retreien a la població que no s'impliqués en la lluita amb el seu propi bàndol. En els escrits de més d'un editorialista afectat per l'assassinat d'un company, trobem un clam que recorda el d'un dels primers dirigents d'un grup armat islamista, “el coronel

Chebouti”, el qual, en una cinta de cassette que va circular per tots els barris populars l'estiu del 1993, criticava la població per no donar-li prou suport. Al cap d'un any i mig de l'inici de la violència, la població es mantenia majoritàriament allunyada d'ambdues parts en conflicte.

El règim no ha aprofitat mai aquesta “passivitat” de la població per aïllar els irreductibles i per posar en marxa un veritable procés de superació de la crisi. Ben al contrari, el protagonisme creixent dels partidaris de l'eradicació del fenomen islamista per la via militar té molt a veure amb aquest rebuig del diàleg i amb la imposició de les teories de l'exclusió. En l'espai de temps que va de la suspensió de les eleccions del 1992 fins a les eleccions de 1995, en què pretesament es recuperava la legitimitat de les urnes, van proliferar una sèrie de discursos, si més no, inquietants. En les columnes dels diaris es permetien tota mena de deliris.

Entre “*la tesi dels dos pobles*” i “*la tesi de l'Algèria útil en front de l'Algèria inútil*”, es van donar a conèixer expressions d'aquest estil: “*la família que avança*”, de la qual formava part l'elit “*republicana*”; “*la família que recula*”, en què es barrejaven nacionalistes, islamistes, obscurantistes; “*el poble ignorant, refractari a la modernitat*”.

Per oposar-se al fanatisme dels islamistes, que dividien la societat en “bons musulmans” (necessàriament islamistes) i una minoria composta de “comunistes ateu”, “infidels i altres prooccidentals”, nefastos pilars del règim, el discurs dominant en els mitjans de comunicació no va trobar res més elaborat que la simple inversió d'aquesta dicotomia i l'adopció d'una classificació tan poc democràtica com la dels islamistes mateixos! Aquí no acabaren pas les analogies. Els partidaris de l'acció violenta defensaren el mateix discurs. És un fet notori que els islamistes van fer una crida a l'eliminació física dels seus adversaris, però no és tan conegut que els antiislamistes no es van limitar a donar suport a la repressió duta a terme pels cossos de seguretat.

Quan la informació esdevé propaganda

El 1993, després d'uns assassinats de dones i d'intel·lectuals que van commoure profundament la població, els diaris van publicar uns pamflets d'unes organitzacions secretes anomenades OJAL (Organització dels Joves Algerians Lliures) i OSRA (Organització Secreta dels Republicans Algerians) que anunciaven represàlies: “*deu dones amb vel executades per cada dona sense vel assassinada, i deu pro-islamistes per cada anti-islamista*”.

Més recentment, el setembre de 1998, l'editorial d'un diari es va fer ressò de l'existència d’“esquadrons de la mort”, creats per un general retirat el 1993, que “operen al centre del país”. Però aquesta notícia no suscità cap reacció. Un excés de desinformació mata la informació. L'agost de 1994, una circular sobre “Informació de la Seguretat Pública” (*L'Information Sécuritaire*), que augmentava l'opacitat informativa i que s'afegia a la censura vigent, deixà via lliure a tota mena de distorsions greus que impedièren distingir la informació de la propaganda.

L'exemple més il·lustratiu de la concepció particular de la informació en un país en guerra el trobem en l'edició del 22 de febrer del 1999 d'un diari algerià, *Liberté*. Després de publicar una notícia relativa a la descoberta de cadàvers amuntegats en un poble de la Mitidja, el diari va rebre un comunicat dels serveis de Protecció Civil que desmentia clarament aquesta descoberta. Ara bé, a l'hora de publicar el comunicat oficial que desmentia la notícia, el periodista hi afegí un comentari en què es mostra sorprès pel fet que una informació relativa a la Seguretat Pública sigui objecte d'un desmentiment.

El comunicat dels serveis de Protecció Civil diu:

“Certes informacions apunten a la descoberta de cadàvers colgats en un pou del municipi de Sidi Moussa, a la regió d'Ouled Allel, del districte del Gran Alger. Els

serveis de Protecció Civil fan saber que s'has dut a terme les investigacions corresponents, amb la col·laboració dels cossos de seguretat, i que fins al dia d'avui no s'ha descobert cap cos.”

El periodista afegeix al comunicat l'escrit següent:

“Ens sorprèn la reacció de Protecció Civil a la nostra informació, tractant-se, com és el cas, d'una notícia referent a la Seguretat Pública, un àmbit en què la col·laboració i el valor dels cossos de seguretat han quedat prou palesos.

Pel que fa a les nostres fonts d'informació, considerem que no es poden posar en dubte, sobretot tenint en compte que els nombrosos periodistes que ahir es van desplaçar a Ouled Allel no es van poder acostar al pou en qüestió. Però aquest detall no té importància quan els fets ens porten a denunciar els actes innobles de la barbàrie integrista i posen en relleu l'abnegació de les forces de seguretat que es troben en primera línia del front antiterrorista.”

Tot plegat demostra que a Algèria, com en la majoria de països en guerra, és difícil distingir entre informació i propaganda, amb l'agregant d'una sèrie de clixés que sens dubte faciliten la tasca dels mitjans de comunicació que busquen les “informacions publicables”, però que contribueixen ben poc a aclarir la veritat.

Homes culpables i dones innocents?

Arran de les matances de l'estiu del 1997, es va estar a punt d'assolir un cert grau de transparència gràcies a les peticions reiterades, per part de les ONGs de defensa dels drets humans, d'una investigació independent. Però, de nou, l'actualitat informativa va privar l'opinió pública d'una anàlisi aprofundida d'un conflicte convertit en un episodi d'horrors inexplicables, i sobretot va privar les víctimes de justícia en transformar el seu calvari en l'espectacle del terror revestit de clixés fàcils.

En la majoria dels casos, les imatges recullen dones que ploren als pobles en ruïnes o vetllant les tombes dels seus familiars assassinats. I és que el discurs més mediatitzat sobre la violència a Algèria insisteix en el fet que les víctimes principals en són les dones. Si tant les víctimes com els supervivents de les matances són dones, cal preguntar-se on són els homes.

¿Potser ens trobem al si d'una societat embogida, on tots els homes s'han convertit en fanàtics sanguinaris i tenen com a missió principal exterminar dones i infants? ¿O potser ens trobem al si d'una societat en què només els homes pertanyents als cossos de seguretat o a les milícies pro-governamentals han preservat les seves qualitats humanes, mentre que els altres s'han convertit o en assassins o en còmplices d'assassins?

En realitat, més enllà de la brutalitat extrema i del gran nombre de protagonistes de l'acció violenta, a Algèria es manipula i es fa un ús partidista de la violència (en tots els seus nivells) amb la finalitat de fer incompreensible el conflicte algerià i de minar qualsevol iniciativa orientada a contribuir a la seva resolució.

Més de 100.000 morts

Aquest conflicte, que dura de fa més de nou anys, des de la interrupció de les eleccions legislatives del gener de 1992, ha fet més de 100.000 morts, ha destruït la infraestructura econòmica del país i ha fragmentat la societat imposant un clima de por i unes condicions de

precarietat. D'aquest conflicte, l'aspecte més tràgic és el caràcter redundant de la violència, dels seus mètodes i dels seus discursos, que ens fan retornar a situacions de fa uns 40 anys.

Per bé que el conflicte actual a Algèria no es planteja en els mateixos termes polítics que en temps de la guerra d'independència contra el colonialisme francès (1954-1962), els protagonistes d'aquest conflicte mostren actituds que recorden el passat amb totes les distorsions generades per un fenomen d'aquest tipus.

2. ESTAT, VIOLÈNCIA I SOCIETAT

Dues característiques han destacat en la societat algeriana durant el període inaugurat per la independència: en primer lloc, la *glorificació de la lluita armada* com a factor d'alliberament del país; i, en segon lloc, l'*afirmació de la identitat* (de la qual l'Islam constitueix l'element principal) com a factor de resistència a la destrucció colonial. Lluita armada i identitat.

Al llarg dels trenta anys de vigència del discurs populista del partit únic, que va ocupar el poder del 1962 al 1992, el descrèdit que van patir les institucions polítiques i la idea (en realitat, falsa) que la victòria contra el colonialisme havia estat fruit únicament de l'acció militar van portar sectors sencers de la societat a pensar que *només l'acció violenta podia permetre el canvi*.

El període comprès entre el 1989 i el 1991, caracteritzat per un conjunt de reformes econòmiques, polítiques i culturals, i especialment per l'adopció d'una nova constitució que instaurava el pluripartidisme i les llibertats públiques, com també per la creació d'un nodrit moviment associatiu, va ser massa breu per permetre un veritable aprenentatge de l'exercici del poder públic, fins i tot abans de l'aprenentatge de la democràcia.

L'Estat, origen de la violència algeriana

Un cop s'hagin calmat les aigües, els historiadors tindran oportunitat de fer constar que el primer crim contra la pau i la democràcia a Algèria es va cometre quan es van interrompre les reformes del 1989, abans i tot que la presència dels islamistes del FIS donés peu directament i indirectament a la violència.

Atesa l'extensió d'aquesta breu exposició, ens limitarem a recordar que el conflicte actual no ha sorgit *ex nihilo*, sinó que s'inscriu en una sèrie de confrontacions entre el règim polític i la societat, i ha assolit el seu punt culminant en els avalots d'octubre de 1988, unes confrontacions que es van intentar traduir en joc democràtic, però que van derivar finalment cap al terrible acarnissament de la violència actual.

Més enllà dels horrors i dels sofriments d'avui dia, la nostra convicció íntima és que *la violència algeriana no és tant el fruit d'una ideologia concreta com el resultat de la manca d'obertura política d'un sistema de poder que tem per damunt de tot la lliure expressió i l'autoorganització de la societat*.

Aquest replegament polític, que s'inaugura amb la instauració de l'estat d'excepció el juny de 1991 i de l'estat d'emergència el 1992, marca la ruptura entre la classe política i la societat, i fa del règim actual l'aliat objectiu dels grups més extremistes. I és que, en un marc polític de pràctiques arbitràries, en què la ciutadania queda debilitada, barris i pobles sencers s'han transformat en camps de mort on éssers humans indefensos són exterminats per hordes d'assassins que, curiosament, es desplacen a centenars, sense cap mena d'obstacle, d'un extrem a l'altre del país.

Menys denúncies i més anàlisis

Qualsevol discurs sobre la violència pot ser fins i tot contraproductiu si es limita a una denúncia en forma de declaració de principis i a una llarga lletania dels horrors que formen part de la vida quotidiana dels algerians –especialment dels més desfavorits–, en lloc de basar-se en l'anàlisi dels mecanismes i de les opcions polítiques que l'han convertit en un fenomen gairebé estructural en l'Algèria actual.

D'altra banda, *la negativa sistemàtica a tota forma de transparència no és més que un refús de qualsevol inici de superació de l'engranatge de la violència*. Aquesta manca de transparència es va posar de manifest, per exemple, en les condicions poc clares en què van tenir lloc certes matances (sobretot, estiu i tardor de 1997), que no van ser investigades perquè no es va poder crear la comissió d'investigació corresponent. També va afectar les propostes de diàleg amb els islamistes del FIS dissolt i del seu braç armat.

És evident que *la identificació dels autors de la violència i la supressió de l'hermetisme sobre les negociacions entre el règim i els islamistes del FIS dissolt només poden afavorir la pau i l'aïllament dels extremistes*. És cert que els grups islàmics armats (GIA), tan nombrosos com difícils de detectar, han expressat clarament el seu rebuig al diàleg, a qualsevol mediació i transparència. Però aquesta no és tota la veritat: aquesta actitud de rebuig no és exclusiva d'ells, ja que tant els governs successius a partir del 1992 com la minoria política s'han mostrat contraris a aquests tres requisits:

- a) transparència, en considerar que una comissió d'investigació representaria una ingerència;
- b) diàleg sense condicions, que veuen com una claudicació davant dels criminals;
- c) tractament polític de la crisi.

Aquestes tres negatives, unides a la confusió creada entorn del contenciós polític provocat per la dimissió del president Zeroual el setembre de 1998 i per l'anunci de les eleccions presidencials anticipades, així com el rebuig a deixar que les urnes decideixin lliurement, fan pensar *que l'únic horitzó imaginable d'un règim que només es perpetua amb la manipulació de la violència és precisament el manteniment d'una violència que ha acabat esdevenint banal*.

3. LA SOLUCIÓ RAU EN LA POLÍTICA

Si comparem l'evolució dels islamistes que participaven en les institucions amb la dels que han estat violentament exclosos de l'escena política, reconeixem que “el pare” de l'islamisme algerià, l'imam Ben Badis, tenia raó quan declarava, el 1938, que *“fer mala cara a les reformes és somriure a les revolucions”*.

L'islamisme algerià abraça tants corrents com qualsevol altra tendència política, des de la minoria extremista fanàtica i violenta fins a l'altra minoria realment política i democràtica, passant per una majoria que mostra conviccions vagues i adhesions entusiastes. Aquest ventall és aplicable a tots els corrents polítics algerians, sense excepció, des dels comunistes fins als nacionalistes, passant pels berberistes. Si els islamistes s'han destacat per tenir un discurs especialment conservador i injust envers les dones, el cert és que no tenen pas el monopoli de les tendències autoritàries i demagògiques.

Tots els partits polítics que vulguin comptar amb un suport popular per accedir al poder s'han de servir de la forta resistència que hi ha, al si de la societat algeriana, tancada i emmordassada, a l'evolució dels hàbits. En la societat algeriana coexisteixen comportaments extrems sense que

la llibertat d'elecció individual s'hagi pogut traduir i desenvolupar en el terreny polític. A més, ha resultat que aquells a qui corresponia la funció d'explicació i de demostració de les veritables implicacions d'una liberalització política, els denominats “modernistes”, no han estat autènticament liberals i han preferit arreglar-se al costat del poder repressor i acontentar-se amb proclames antiislamistes primàries.

La solució serà política o no serà

La història s'encarregarà de fer evolucionar les tendències polítiques més conservadores, tot imposant els principis bàsics de qualsevol projecte de vida pública: diàleg, negociació, participació, pacte, lleis.

L'endemà de la suspensió de les eleccions, el 13 de gener de 1992, es va dur a terme una iniciativa política orientada a aturar amb el diàleg l'escalada de la violència. Aquesta proposta, que va sorgir per iniciativa de dirigents del FLN (Mehri, Hamrouche), del FIS (Hachani), del FFS (Aït-Ahmed), sota els auspicis de la LADDH (Lliga Algeriana dels Drets Humans, presidida per Ali-Yahia), va donar lloc a les *Converses de Sant Egidí*, a Roma, el gener de 1995, i a *La Crida per la Pau d'Alger*, el 9 de novembre de 1996, subscripta per desenes de milers de ciutadans. Aquestes dues iniciatives van dur a la denominada “*Carta dels 5+3*”, carta electoral signada el febrer de 1999, a Alger, per cinc representants de partits polítics i tres candidats independents, amb la qual s'encetava un procés polític cabdal per al conjunt de la nació.

Posteriorment, quatre candidats a les eleccions presidencials de l'abril de 1999 (Aït-Ahmed, Hamrouche, Taleb Ibrahim i Djabalah), tot i ser defensors de programes i d'ideologies ben diferents, van denunciar conjuntament el frau electoral, en un gest veritablement *polític*. I aquest és un punt important, ja que *la política és l'única via que permetrà sortir de l'engranatge dels antagonismes violents i de les estratègies del terror i de la confusió*.

Abril 1999

2. EL CONFLICTE DE KOSOVA

UNA GUIA RÀPIDA

Carlos Taibo

Com ja tothom sap, el conflicte de Kosova ha entrat en una nova fase, carregada d'incògnites, a finals de març de 1999. El propòsit d'aquest text és oferir una informació bàsica que permeti entendre quines són les claus fonamentals d'aquest conflicte, i fer-ho, a més, sobre la base d'una denúncia expressa de les polítiques avalades des de 1989 pel govern serbi, d'una franca defensa del dret d'autodeterminació per a Kosova i d'un qüestionament radical del paper assumit per la comunitat internacional.

L'escenari

Kosova és el nom albanès –Kosovo en serbocroat– d'un territori que, amb poc menys d'11.000 km², té una superfície semblant a la d'Astúries. Al començament del decenni de 1990 vivien a Kosova uns dos milions de persones, de les quals prop del 90% eren albaneses; l'única minoria important l'aportaven els serbis, que constituïen de l'ordre del 7% de la població. Cal subratllar que la presència d'albanesos a Kosova es completava, dins de la Iugoslàvia d'abans, amb l'existència d'altres bosses de població d'aquesta mateixa nacionalitat a les veïnes Macedònia i Montenegro, cosa que reflectia un fenomen més general: les fronteres de l'Estat-nació albanès havien deixat fora una part important –potser un 40%– de la població albanesa existent als Balcans.

Els especialistes no es posen d'acord, en un altre pla, a l'hora d'assenyalar si Kosova és un país ric o no. Probablement, la manera més sensata de resoldre la qüestió consisteix a afirmar que Kosova és econòmicament important en el marc de la regió –posseeix, per exemple, apreciables riqueses mineres i importants instal·lacions hidroelèctriques–, i això, tot i que el seu relleu en l'escenari planetari sigui gairebé nul i, consegüentment, amb prou feines es pot invocar algun argument geo-econòmic per adonar-se de l'interès aparent que els últims anys han demostrat potències externes.

En aquest ràpid repàs de dades bàsiques afegirem, en fi, que existeixen dues diferències fonamentals entre el conflicte de Kosova i el que es va esdevenir uns anys enrere a Bòsnia. D'una banda, la importància de Kosova en la trama ideològica del nacionalisme serbi és molt més gran que la de Bòsnia: als ulls d'aquell, Sèrbia va sorgir el 1389 en virtut d'una batalla celebrada a la planura de Kosovo Polje. De l'altra, mentre que a Bòsnia els principals grups ètnics presents al territori han mantingut una històrica relació de mestissatge, no podem dir el mateix de Kosova, on albanesos i serbis s'han enfrontat amb cruïda, com a mínim, des de fa cent anys.

La història

Els nacionalismes albanès i serbi defensen visions diferents pel que fa a una qüestió que als ulls d'alguns és crucial: la de qui van ser els habitants “primigenis” de Kosova. Per a la historiografia albanesa van ser, naturalment, els albanesos, descendents directes dels il·liris, que van poblar el territori uns quants segles abans de Crist; només els segles XIII i XIV, i en virtut d'una imposició armada, els eslaus van aconseguir ser majoria, d'altra banda dubtosa, de la població. Les versions dominants en la historiografia sèrbia estimen, en canvi, que els albanesos, un producte tardà en el qual es va fer valer una barreja molt dispar de pobles, només van aparèixer a Kosova a partir del segle XV, i això de resultes de la imposició otomana; els serbis, en canvi, eren presents al territori des del segle VI.

La polèmica anterior s'ha vist acompanyada de disputes permanents relatives a eventuais moviments de la població. Aquestes disputes s'han refermat el segle XX i han permès identificar etapes d'emigració massiva d'albanesos –la primera Iugoslàvia (1918-1941); els anys cinquanta– o de serbis –les dues guerres mundials; els últims anys de l'Estat federal iugoslau–. Sense negar la importància d'aquests debats, que la majoria de les vegades conclouen que el nombre d'albanesos que va abandonar Kosova en el transcurs del segle XX és significativament més alt que el de serbis, el nostre recorregut de fets rellevants s'iniciarà el 1945, quan va néixer el ja esmentat Estat federal iugoslau encapçalat per Tito.

Entre 1945 i 1974, Kosova, inserit a la república de Sèrbia, no va tenir cap tipus de poder autònom, fet que ben aviat va suscitar queixes entre la població albanesa. Aquestes queixes apuntaven, generalment, a una discriminació: mentre eslovens, montenegrins i macedonis –grups ètnics tots ells menys nombrosos que el configurat pels albanokosovars– gaudien de repúbliques pròpies, i a la seva empara es beneficiaven d'un teòric dret d'autodeterminació, aquestes mateixes possibilitats els eren vedades a Kosova, on el govern serbi mantenia, a més, polítiques singularment repressives. Les coses van començar a canviar el 1974, quan una nova Constitució iugoslava va reconèixer, a Kosova i a la Vojvodina, la condició de província autònoma: tot i que el país continuava sense ser una república i encara depenia de Sèrbia, tocant als fets, les atribucions que li corresponien eren molt semblants a les de les repúbliques. Cal subratllar, de tota manera, que el nou marc constitucional va suscitar lectures enfrontades: si per a molts albanesos deixava sense resoldre el problema principal –Kosova continuava sense tenir dret a l'autodeterminació–, per al nacionalisme serbi emergent comportava un lamentable traspàs de poder a estructures que, alienes ja als designis imposats des de Belgrad, es mostraven dedicades a animar –mai no es va aconseguir demostrar això d'una manera convincent– l'expulsió dels ciutadans serbis.

L'abolició de la condició autònoma de Kosova.

El moviment de desobediència civil.

A partir de 1986, i amb Milosevic al capdavant, va tenir lloc a Sèrbia l'auge d'una modalitat agressiva de nacionalisme que, a poc a poc, va anar trencant totes les regles del joc d'un Estat federal que, a una crisi econòmica molt aguda hi afegia els efectes de la inquietud generada per la mort de Tito. En els cinc anys següents, el govern serbi va encoratjar polítiques clarament centralitzadores, va estimular la creació il·legal de “regions autònomes” sèrbies a Croàcia i a Bòsnia, va alterar el vigor de les normes que regulaven la successió a la presidència col·lectiva i no va dubtar a desplegar, des dels mitjans de comunicació oficials, discursos de franca demonització de diversos grups ètnics i, especialment, dels albanesos de Kosova

El 1989, el govern serbi va abolir la condició de províncies autònomes que havien obtingut, el 1974, Kosova i la Vojvodina. Aquesta mesura, visiblement conculcadora de tot l'ordenament legal iugoslau –les províncies gaudien d'un dret de vet que no podien exercir–, no va rebre cap atenció per part nostra, i això malgrat que els fets eren l'inici del procés de desintegració de l'Estat iugoslau. Les conseqüències de la decisió del govern serbi van ser diverses. El parlament kosovar va ser dissolt, es va obrir camí una crua repressió política, es conculcaren drets bàsics, es va prohibir l'ensenyament en albanès, es va procedir a privar del seu treball a gairebé tots els albanesos que treballaven en l'economia pública –s'inaugurà un règim de genuí apartheid– i es va aplicar el que, de fet, era una llei marcial. Resulta obligat preguntar-se què passaria entre nosaltres si el govern central procedís a abolir les condicions autònomes de Catalunya, Euskadi i Galícia. Quines no serien les tensions que immediatament generaria i quins els arguments que col·locaria en mans dels moviments nacionalistes, radicals i moderats, en els tres països esmentats?

Des de 1989, i al llarg de vuit anys, la resposta de la majoria albanokosovar va consistir en el desplegament d'un formidable moviment de desobediència civil. A la seva empara, es van organitzar, en la clandestinitat i en el territori més pobre de l'antiga Iugoslàvia, un sistema sanitari i un altre d'educatiu, alhora que prenién cos diverses estructures polítiques. La societat civil més sòlida de tot Europa central i oriental prenia cos, paradoxalment, en el més castigat dels seus escenaris. Cal recordar que la condició, admirable, d'aquest moviment amb prou feines es veia acompanyada de resultats palpables: Belgrad mantenia en peu, sense fissures, una gegantina maquinària repressiva, mentre la comunitat internacional mirava cap a una altra banda. De tota manera, la pacífica resposta albanokosovar feia encara més difícil justificar la política del govern serbi.

Cal cridar l'atenció, tanmateix, sobre alguns problemes que assetjaren el moviment de resistència. D'entrada, la societat paral·lela que els albanokosovars van posar en peu era més una resposta biològica a la seva expulsió de l'economia pública que no pas el producte d'un discurs radical i elaborat. Un altre problema el va aportar la progressiva burocratització de la resistència. La Lliga Democràtica de Kosova, dirigida per Rugova, va assolir una posició de clara preeminència i, en algun moment, va semblar que assumia que la situació general era relativament còmoda per als seus quadres. La signatura del tractat de Dayton sobre Bòsnia, el 1995, i la caiguda del govern de Berisha a Albània, el 1997, van fer que s'esvaïssin, d'altra banda, moltes de les esperances que els albanokosovars havien dipositat en una eventual mediació internacional. De resultes d'això, una part de la resistència, conscient dels pocs èxits assolits per la via pacífica, va començar a coquetejar amb l'horitzó d'una resposta armada.

Mentrestant, la política del govern serbi, clarament impregnada de tons xenòfobs, barrava el camí a qualsevol negociació. En aquestes condicions, amb prou feines podia sorprendre que la majoria de les forces polítiques albanokosovars optessin per radicalitzar el seu discurs i per reclamar el reconeixement franc del dret d'autodeterminació.

Del conflicte bèl·lic a l'atac de l'OTAN

A finals de 1997, van ser dos els canvis operats a l'escenari kosovar. El primer va afectar l'actitud de molts albanesos, que –com ja ho hem apuntat– van començar a sospesar la idoneïtat de la violència com a resposta a l'agressió que patien; l'Exèrcit Llibertador de Kosova (ELK) va ser la principal demostració del vigor d'aquesta població. El segon, d'una entitat més difusa, el va provocar l'enduriment en les polítiques de Belgrad que no va ser sinó el resultat de la voluntat d'una opinió pública en la qual la moderació perdia actius, com ho va demostrar en el seu moment, la incorporació d'un partit parafeixista –el Partit Radical de Seselj– al govern serbi.

La confrontació bèl·lica es va refermar al llarg de 1998 i, en el seu transcurs, l'ELK va anar

perdent terreny inequívocament. A l'empara del conflicte, que potser va generar un miler de morts i uns 200.000 refugiats, la policia sèrbia va desenvolupar, a l'igual que a Bòsnia, operacions que amb prou feines remeten a un altre concepte que al de neteja ètnica. L'estancament relatiu dels combats, l'arribada de l'hivern i la pressió internacional van aplanar el camí cap a un alto al foc i a la signatura, l'octubre de 1998, d'un acord de pau. Aquest acord implicava la retirada de molts dels contingents militars i policials serbis, el progressiu desarmament de l'ELK, la reinstauració d'un règim d'autonomia per a la regió i l'obertura d'un període, de tres anys de durada, de normalització de la vida a Kosova. Tot això havia de ser objecte de fiscalització per dos mil observadors de l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE).

L'acord d'octubre no va ser respectat per cap de les dues parts, de tal manera que a començament de 1999 la dinàmica de confrontació va anar en augment. L'anomenat “grup de contacte” (Alemanya, EUA, França, Itàlia, Regne Unit i Rússia) va convocar el febrer a Rambouillet (França) una conferència en la qual es va proposar imposar un acord de pau que, molt semblant al d'octubre de 1998, substituïa, això no obstant, els dos mil observadors de l'OSCE per un contingent militar de gairebé 30.000 soldats sota la direcció de l'OTAN. Malgrat que el grup de contacte va retirar qualsevol tipus de concessió relativa a un eventual referèndum d'autodeterminació a Kosova, amb el propòsit evident d'atreure a la signatura la delegació sèrbia, aquesta es va negar a acceptar el desplegament de contingents de l'OTAN al territori. Al mateix temps, a Kosova es produïa l'arribada de noves forces militars i policials sèrbies.

El fracàs de les converses de Rambouillet va conduir, a finals de març de 1999, a un atac de l'OTAN sobre Sèrbia i Montenegro. Les raons de la intervenció eren diverses: el desig de restaurar una imatge molt deteriorada, el propòsit d'evitar un conflicte bèl·lic obert que desestabilitzés la veïna Macedònia i, de ben segur, el disseny dels Estats Units de demostrar quina era l'única gran potència que pervivia al planeta. És difícil, mentrestant, donar crèdit a la idea que l'OTAN actuava per restaurar els drets conculcats durant anys a la majoria de la població de Kosova. I és difícil, entre altres coses, perquè, com ja sabem, la intervenció va comportar una nova i salvatge onada de neteja ètnica protagonitzada per les forces armades, la policia i els paramilitars serbis. Però, per si tot això fos poc, les accions de l'OTAN es desenvoluparen en un obert menyspreu al sistema de les Nacions Unides i van tornar a il·lustrar, un cop més, el vigor d'un doble tracte que permet actuar amb una contundència extrema contra el règim, innegablement genocida, de Milosevic –al qual, per cert, es va legitimar diverses vegades– però que impedeix assumir comportaments semblants davant d'un altre règim, el turc, que des de fa dècennis practica la neteja ètnica al Kurdistan. Totes aquestes raons inviten a recelar de la funció aparentment alliberadora de l'OTAN, tant més que en el moment en què s'escriuen aquestes ratlles les potències occidentals continuen sense reconèixer el que sembla una exigència indefugible: el dret d'autodeterminació per a Kosova.

Els escenaris de futur

Ja que no sabem com acabarà la crisi derivada de l'atac de l'OTAN i de la nova onada de neteja ètnica desplegada a Kosova, poca cosa més podem fer que presentar alguns escenaris possibles per al futur. Els reduïrem a quatre.

— a) Una consolidació, i una legitimació, del gruix dels efectes de la repressió encoratjada des de Belgrad. És possible que el que les unitats sèrbies hagin intentat a Kosova, a partir del 24 de març de 1999, hagi estat netejar ètnicament les parts del país –monestirs i mines, per entendre'ns– que creuen irrenunciabls, com també és possible que la comunitat internacional accepti la trista realitat d'una partició assentada en la violència. Al cap i a la fi, a Bòsnia, el 1995, no va acceptar pas altra cosa.

— b) La devolució a Kosova de la seva condició de 1989, que és al cap i a la fi la proposta mestra del grup de contacte. A aquestes altures és difícil que les forces polítiques albanokosovars acatin aquest tancament en fals de la crisi. A part d'això, convé subratllar que la Iugoslàvia que integren avui Sèrbia i Montenegro és una federació en la qual els fluxos centralitzadors són molt més poderosos que els que es registraven deu anys enrere, de tal manera que no és senzill imaginar què suposaria per a Kosova la recuperació de la condició perduda de província autònoma.

— c) La conversió de Kosova en una de les entitats que integren la Federació Iugoslava d'avui, en peu d'igualtat amb Sèrbia i Montenegro. Cap dada no invita a concloure que Belgrad hagi pres seriosament aquesta proposta en cap moment, i això malgrat que, si més no en teoria, donaria alguna satisfacció a les demandes dels uns i els altres.

— d) El reconeixement franc del dret d'autodeterminació de Kosova, cosa a la qual fins ara s'han negat tant Belgrad com les principals instàncies internacionals. Entre les conseqüències possibles de l'exercici d'aquest dret, probablement després d'un període de protectorat guiat per les Nacions Unides, tindríem un Kosova independent –sens dubte és l'opció majoritària entre els albanokosovars– i una futura integració a Albània. Conforme al primer projecte, Kosova podria convertir-se en un estat obert i desmilitaritzat on cabrien, a més, fórmules de cantonalització de les àrees en les quals hi haguessin minories importants, acords extraterritorials per resoldre els problemes relatius a determinats recintes de valor històric per a serbis i montenegrins –podrien quedar sota jurisdicció forana– i fronteres molt obertes. L'oblit, gens casual, d'aquest tipus de projectes s'ha produït a l'empara de la intoxicació generada pel govern serbi, que prefereix confondre tota la resistència albanokosovar amb l'Exèrcit Llibertador, que no li agrada distingir, dintre d'ell, opinions sovint diferents i que ha aconseguit que molts tirin per la borda l'ascendent, encara viu, d'un moviment de desobediència civil que ha perllongat la seva exemplar singladura durant vuit anys llargs.

Per reflexionar

Si es tracta d'embastar unes darreres reflexions a tall de conclusió, *la primera* ens obliga a recordar la responsabilitat central del govern serbi pel que fa a la desintegració violenta de Iugoslàvia. El president Milosevic va procedir, en el seu moment, a dinamitar tota l'estructura federal de l'Estat iugoslau, no va dubtar a licitar per fórmules de “resolució” violenta dels problemes generats per la seva mateixa política i va demostrar el seu talent a l'hora de delmar qualsevol oposició. Més endavant, i per si tot això fos poc, va assumir de bon grat la consolidació, a Sèrbia, d'un model de capitalisme mafiós. Mentre a Sèrbia i a Croàcia continuïn governant les mateixes persones, que són els responsables directes de la desintegració violenta de Iugoslàvia, és molt difícil que les relacions que ens han llegat assumeixin el camí del diàleg i de la pau.

És veritat, *en segon lloc*, que de la condició de capitalisme mafiós que caracteritza la Sèrbia d'avui, se'n deriva una conseqüència interessant. De cap manera no es pot descartar que el règim serbi estigui buscant un argument per presentar davant els seus ciutadans per explicar per què cal abandonar Kosova. No hem d'oblidar, respecte això, que Milosevic no és un nacionalista i que li preocupa molt poc que Kosova sigui gresol, suposat o real, de la nació sèrbia. L'avui president iugoslau sap que el creixement vegetatiu dels albanesos és molt més alt que el que exhibeix la població sèrbia, de tal manera que a l'horitzó es preveu un estat que, si no prescindeix de Kosova, comptarà amb una majoria d'albanesos. Tal com estan les coses, i sempre segons la interpretació que glossem, Milosevic preferiria preservar el nucli fonamental en el qual ha teixit un impresentable capitalisme mafiós abans que guerrear fins a la fi per un territori que no li diu res.

En tercer lloc, aquest és el moment de subratllar que, malgrat la retòrica i els gestos, l'actitud de la comunitat internacional –amb els Estats Units i la Unió Europea (UE) al capdavant– en relació amb el conflicte de Kosova no és molt diferent de la que es va fer valer a Bòsnia, el 1992. Per explicar el fracàs d'aleshores, i pel que fa a la UE, es va adduir que la Política Exterior i de Seguretat Comuna es trobava, en aquells moments, en els inicis. L'explicació portava implícit el suggeriment que, amb el pas dels anys, i des del citat 1992, les coses havien canviat d'una manera significativa. Avui, tanmateix, sembla que més aviat estem obligats a concloure que els canvis han estat menors en un escenari en el qual les respostes al conflicte kosovar recorden poderosament les d'un lustre enrere a Bòsnia. I referent a això cal preguntar-se per què la comunitat internacional romangué aliena, a finals del decenni de 1980, al desplegament de qualsevol política de prevenció, per què ha trigat deu anys llargs a prendre cartes en l'assumpte, per què no va dubtar en el seu moment –a Dayton, el 1995– a donar noves ales al règim serbi, per què no ha mostrat cap interès a apuntalar l'oposició democràtica, i amb ells, els objectors de consciència, que veia la llum a Sèrbia i a Montenegro, i per què, retòrica a part, s'ha girat d'esquena, en tot moment, als drets humans. Quan vam analitzar les causes de la intervenció de l'OTAN ja vàrem subratllar que aquests últims, els drets, amb prou feines donaven compte dels atacs, i això malgrat que, en virtut de l'aplicació general de la dita “digue'm de què presumeixes i et diré què et manca”, són als llavis dels principals portaveus occidentals.

Convé subratllar, *en quart lloc*, que a Kosova resulta obligat defensar, enfront de l'allau de raonaments que invoquen tessitures geo-estratègiques o problemes d'estabilitat, el dret de la gent a decidir el seu futur. La defensa del principi d'autodeterminació, en aquest cas, no és altra cosa que una resposta ineludible a una política, la del govern serbi, que ha anat tancant totes les altres portes alhora que conculcava sistemàticament, durant dos lustres, els drets de la majoria de la població d'un territori. Naturalment, que la defensa de l'autodeterminació s'ha de fer en paral·lel amb el reconeixement dels drets de les minories. Sobre això, és interessant recordar que la principal força política albanokosovar, la Lliga Democràtica, ha sostingut els últims anys que els serbis són tan ciutadans del país com els albanesos. Encara més: la seva proposta mestra consisteix en un Kosova independent que, per primera vegada, serveixi de pont entre dos estats atàvicament enfrontats: Sèrbia i Albània.

Afegim-hi, *en fi*, que no hi ha res més greu entre nosaltres que donar per bons els efectes d'una omnipresent etnificació del llenguatge. La satanització “dels serbis”, com si entre ells no hi hagués un sens fi de postures diverses, és una dramàtica distorsió de la realitat. També ho és, probablement, l'oblit dels vincles que, malgrat tot, existeixen entre les comunitats. En la llengua que parlen els serbis que viuen a Kosova hi ha present fins a un 20% de paraules albaneses, i podem suposar que alguna cosa semblant passa amb paraules sèrbies, en l'albanès parlat pels albanokosovars. Un sacerdot serbi, el pare Sava, ha tingut el coratge de defensar, des del seu monestir de Deçani, les víctimes de la neteja ètnica, i no va dubtar, en una ocasió, a rebre el qui aleshores era el portaveu de l'ELK, Adem Demaçi. No tenim cap raó per concloure que gent com ell són una raresa absoluta.

16 d'abril de 1999

Bibliografia bàsica

- Duijzings, Ger; Janjic, Dusan; Maligi, Shkelzen (dirs.) (1996). *Kosovo, Confrontation or coexistence*. Universitat de Nimega, Nimega.
- Dyker, D. A.; Vejvoda, I. (dirs.) (1996). *Yugoslavia and after*. Longman, Londres.
- Malcolm, Noel (1998). *Kosovo: A Short History*. Macmillan, Londres.
- Maligi, Shkelzen (1998). *Kosova: separate worlds*. MM Rene & Dukagjini, Peje.

- Qosja, Rexhep (1995). *La question albanaise*. Fayard, París.
- Re, Emanuela C. del (1997). *Albania punto a capo*. Seam, Roma.
- Roux, Michel (1992). *Les albanais en Yougoslavie*. Maison des sciences de l'home, París.
- Rugova, Ibrahim (1994). *La question du Kosovo*. Fayard, París.
- Veremis, Thanos; Kofos, Evangelos (1998). *Kosovo. Avoiding another Balkan war*. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Atenes.
- Vickers, Miranda (1995). *The Albanians. A Modern History*. I. B. Tauris, Londres-Nova York.
- Vickers, Miranda (1998). *Between Serb and Albanian. A History of Kosovo*. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy. Atenes.
- V. A. (1993) *Human Rights Abuses in Kosovo*. Human Rights Watch/Kelsinki, Nova York.

3. CAUSA JUSTÍSSIMA - GUERRA INJUSTA

DE COM OCCIDENT VA ACABAR CONVERTINT-SE EN “L'OEST”

José Ignacio González Faus

Voldria proposar aquestes reflexions en forma de preguntes: què passa a Kosovo? Però què passa no pel que fa a l'anècdota militar o a la tragèdia humana, sinó pel que fa a això que, una mica pomposament, solem anomenar “marxa de la història”.

El que suscita aquesta pregunta és un estat d'ànim que es va generalitzant: molta gent va sospirar alleujadament quan va sentir que s'anava a atacar Milosevic, que la comunitat internacional ja no estava disposada a tolerar atrocitats com les dels anys anteriors, en el bombardeig de Dubrovnik o el setge de Sarajevo. Per què aquesta mateixa gent ara ja comença a estar, cada vegada més, en contra de la guerra de Iugoslàvia?

Crec que això és el que ens hem de preguntar en aquest moment. No es qüestiona, doncs, ni el caràcter genocida i criminal del senyor Milosevic, ni l'horrible drama humà dels kosovars.

Intentarem reflexionar i preguntar, a partir d'algunes frases o alguns arguments que tots hem sentit durant aquests dies.

1. La comunitat internacional no es podia quedar impassible (J. SOLANA)

Totalment d'acord. Però cal afegir que *l'OTAN no és la comunitat internacional*. Suècia, Suïssa, Brasil, el Japó i uns altres mil països també formen part de la comunitat internacional. Aquí detectem una primera incoherència. És magnífic haver conquerit el principi moral que els tirans no són impunes en el propi territori. Però hem de sentir-nos culpables de no haver creat les vies necessàries per a això, que serien una autèntica comunitat internacional.

I així ha passat que, quan es va fer necessari posar fi a una tirania cruel, en aquesta aldea global no hi havia ningú legitimat per fer-ho. O capacitat amb legitimitat política. La moral tradicional explicava que la primera condició perquè una guerra sigui justa és “que la convoqui aquell qui té autoritat per fer-ho”¹. *Quina autoritat té el Sr. Clinton, o el Sr. Solana per convocar una guerra? Qui els l'ha donat?*

Aquesta autoritat no resideix en l'OTAN, o en els EUA, sinó en tota la comunitat internacional.

I resulta que, en aquesta aldea planetària, tan aldea i tan petita per tot el que sigui el ball de capitals, el mercat de superfluitats o el turisme sexual amb nenes de l'Orient, no hi ha tan sols un “alcalde de poble” per quan sorgeixen conflictes, que són la primera característica de tota convivència humana.

Per què no existeix? La resposta per dura que resulti és: *perquè s'ha procurat que no hi fos*. Un parell d'exemples:

— a) Aquests dies també hem viscut “el cas Pinochet”. Més enllà de com acabi, cal reconèixer que es tracta d'un cas enormement complicat des del punt de vista jurídic. I aquesta complexitat prové de la inexistència d'un “tribunal penal internacional”. Una instància reclamada moltes vegades per diverses veus, i que els Estats Units han procurat obstaculitzar sempre amb l'ajut del seus acòlits. Per això hem sentit a dir a molta gent bona durant aquests dies: “el més important no és com acabi el cas Pinochet, sinó que serveixi per arribar finalment a un tribunal penal internacional”. Tant de bo! Però permeteu-me que en dubti.

— b) Diuen (no ha estat confirmat ni desmentit) que Milosevic acceptava signar els acords de Rambouillet a condició que les tropes de vigilància del seu acompliment fossin tropes de l'ONU i no de l'OTAN². Diguem, com a mínim, que si eren tropes de l'OTAN, havien de ser-ho *sota el comandament de l'ONU*.

I aquí apareix l'ONU. Com tots ja sabem, en acabar la Segona Guerra Mundial, en aquell moment d'horror i de crisi, es va tractar que les Nacions Unides fossin aquesta autoritat mundial que ja s'entreveia necessària després de l'aventura de Hitler. Com totes les coses humanes, això va funcionar a mitges. Per això, últimament, no paren de sorgir veus que reclamen la urgència d'una reforma seriosa de les Nacions Unides (sobretot amb motiu del cinquantè aniversari). Aquestes veus van ser sistemàticament desautoritzades pels polítics, com a boges utopies de visionaris idiotes. Ni els Estats Units han volgut mai unes Nacions Unides que no fossin unes “nacions sotmeses”, ni els membres del Consell de Seguretat han volgut renunciar al dret de vet, ni els països que s'enriqueixen amb el comerç d'armes estan disposats a cedir gens, perquè l'autoritat mundial vagi concentrant –i reservant-se– l'ús de la força, com passa a qualsevol país mínimament civilitzat. Encara més: els Estats Units està descuidant sistemàticament el pagament de la seva quota a les Nacions Unides, fins a arribar a ser el més insolvent de tots els seus membres; però després ha demostrat no tenir dificultats econòmiques quan es tractava de gastar milions de dòlars en una guerra com aquesta... Això, no és molt sospitos?³

Aleshores sorgeix una nova pregunta: no serà aplicable aquí aquella dita castellana: “*aquellos polvos trajeron estos lodos*”?

O amb altres paraules: si quan calgué posar fi al mandat de Milosevic, no hi havia ningú legitimat per fer-ho (perquè l'únic que hauria estat legitimat tenia menys capacitat real que un malalt terminal per arbitrar un combat de boxa), aleshores vam tornar una altra vegada a la solució més fàcil: *la legitimació de la força*. “Ho farem nosaltres perquè tenim l'autoritat de les armes, encara que no tinguem les armes de l'autoritat”.

Crec que això és el que ha passat. Per això ens sentim incòmodes quan, a sobre, ens invoquen arguments de civilització, progrés i “segle XX”, com diu una altra de les frases que hem sentit aquests dies.

2. *Aquestes coses ja no poden passar a finals del s. XX* (ALGUNA COSA AIXÍ HA TORNAT A DIR JAVIER SOLANA)

I la nostra incomoditat sorgeix perquè, en tot el procés descrit anteriorment, continua vigent una cosa que ja havia explicat, fa vint segles!, el fabulista romà Fedre, quan traduïa el grec Isop.

Fedre té una faula (la cinquena del seu llibre primer) en què presenta diversos animals disposats a repartir-se una presa. Llavors pren la paraula el lleó i diu: “jo em quedo la primera part perquè em dic lleó” (i després la segona perquè sóc el més fort; i la tercera perquè sóc el més valent, etc.). No és això mateix el que ha tornat a passar avui? Així és com “L'Oest” americà es converteix en el millor paradigma d'això que, tan plens d'orgull fatu, anomenem Occident.

És a dir: el que espanta en la guerra actual de Iugoslàvia és que *pot acabar legitimant un paradigma de futura acció internacional absolutament totalitari*. El món tindrà “un gendarme” que s'arrogarà actuar, bombardejar i matar quan a ell li sembli bé, simplement perquè ell és el més fort. I els altres països, el millor que poden fer és posar-se de part seva, si no volen tenir complicacions. Una lliçó –permeteu-me dir-ho– que el nostre president del Govern sembla tenir molt ben apresada⁴.

Nosaltres ens podem preguntar per què es bombardeja Sèrbia, i no es va actuar a Rwanda, o a Turquia, o a l'Israel de Netanyahu que, en el tracte a kurds i palestins, no són tan diferents de Milosevic. Però aquesta pregunta –per òbvia que sembli– no té cap resposta moral: simplement perquè, quan s'ha identificat *el dret amb la força*, sempre resultarà arbitrari. El dret intenta ser racional; la força tendeix a ser irracional. I aquesta és la tendència que temem que s'acabi imposant a partir d'això de Sèrbia.

(Recordem, en un parèntesi, que aquesta tendència es reflectia ja en altres actuacions: els bombardeigs de Líbia, de Sudan, d'Iraq, la invasió de Panamà o quan van collar Colòmbia... Però en aquests casos, la mateixa ambigüïtat de la causa podia tornar-los contra els seus actors, com de fet va passar en bona part. Ara es tracta d'una causa tan justa, que per ella sola sembla que pot legitimar la injustícia de la manera de procedir-hi.

Recordem també que ja hi va haver un altre president dels Estats Units –potser un dels pitjors que ha tingut aquell país cada vegada més despolititzat– que va tenir la ingenuïtat de proclamar aquest dret del seu país, fonamentant-lo no en la superioritat militar, sinó en raons morals: nosaltres estem legitimats per “una superioritat moral manifesta del nostre poble”. Us en recordeu? Va ser poc després del primer “terrorisme del Golf”. Aleshores va resultar ridícul, però ara, la superioritat moral de la causa pot substituir la del gendarme.)

Tancant el parèntesi, aquesta tendència sembla que es confirma quan –en celebrar el seu 50 aniversari– l'OTAN s'assigna atribucions fora del territori OTAN, “en defensa dels drets humans i *dels nostres interessos*”. Aquesta vinculació tan típicament nord-americana entre els dos conceptes, fa legítima la pregunta de si (encara que ara hagi procedit amb una bona voluntat que jo no voldria negar al Sr. Solana) *l'OTAN acabarà convertint-se en una espècie d'ETA (o d'IRA) interestatal*, precisament ara que ETA i IRA sembla que renuncien a matar.

Així, doncs, recollint el balanç d'aquests dos primers comentaris, la incomoditat que –cada vegada més– va sentint la gent, no sembla que resideixi en el que passa en el present (que potser es va fer inevitable) sinó en el que no es va fer en el passat i en el que pot succeir en el futur, amb el precedent serbi.

En les altres frases que vull comentar, sí que mirarem el present: perquè són molts els qui avui comencen a preguntar-se *no solament si aquest tipus d'intervenció estava legitimada, sinó si ha estat ben pensada*.

3. *Aquesta guerra només és un atac a Milosevic, no al poble serbi* (TAMBÉ DE J. SOLANA)

***Aquesta guerra se'ns ha escapat de les mans* (COMANDANT TELLO)**

Resposta a la primera frase: doncs ningú no ho diria! Perquè després de més d'un mes de guerra, Milosevic sembla que continua igual de fort (i fins amb més suport) i els serbis s'han quedat sense país.

Anem per parts: voldria reconèixer que potser al començament es va intentar fer les coses de la millor manera possible. Primer hi va haver una paciència admirable de la qual Milosevic s'ha burlat. Es va intentar negociar de mil maneres. I després es va parlar de bombardejar només objectius militars...

Però moltes vegades, el reconeixement explícit d'una bona voluntat, pot equivaler a un reconeixement implícit d'incompetència.

En efecte: tot fa sospitar que la prepotència del pinxo va subestimar la tossuderia de Milosevic. I quan les coses s'allarguen, passa que tota l'estructura d'un país pren caràcter militar: carreteres, ponts, aeroports, seus de televisió, indústries de caràcter civil però que poden treballar per l'exèrcit...

“Cinc-cents civils morts i dos milions de persones enviades a l'atur” pot ser que sigui una exageració, perquè procedeix d'una font sèrbia. Però encara que els dividim per cinc (i evitant aquest eufemisme desvergonyat pel qual els nostres morts són “assassinats” i els de l'enemic són “danys col.laterals”), són una raó per sentir-se incòmode. Sobretot si s'hi afegeix la dada que (encara que no ens fiem de la informació sèrbia), la frase citada del comandant Tello, li va costar un disgust.

I, tanmateix, aquest “anar-se'n de les mans” sembla confirmat per l'altra frase a comentar.

4. *ÉS UNA GUERRA EN DEFENSA DEL POBLE DE KOSOVO*

En primer lloc, Déu faci que no acabi essent una guerra al costat de l'ELK que, com tots els terrorismes, tampoc no és la millor representació del seu poble.

Però sobretot: fins avui la guerra ha multiplicat per cent la tragèdia del poble kosovar. Amb l'agreujant que, després del que ha passat, gairebé sembla impossible reconstruir la convivència futura, ni encara que fos mitjançant la independència de Kosovo (a la qual l'OTAN s'havia negat abans).

Si els responsables de l'OTAN no van preveure l'atrocitat de l'èxode dels kosovars, d'assassinats (in)controlats, o de l'ús d'éssers humans com a escut, són uns autèntics irresponsables. Si diuen, com han dit, que l'èxode no és el resultat dels bombardeigs, sinó que ja havia començat abans, aleshores és pitjor: perquè era molt més fàcil de preveure. I aleshores obligava a posar els mitjans capaços d'evitar-lo.

I aquí entrem en el tabú de tota aquesta guerra: la intervenció terrestre. No fa falta ser militar per comprendre que, sense la presència de tropes a Kosovo, només amb bombardeigs, no s'aturaria la massacre de kosovars. Aquesta és, altra vegada, l'expectativa del prepotent, no la del sensat. Hi va haver militars que ja ho deien. Els polítics no en van voler saber res.

Curiosament, quan la moral tradicional especulava sobre la guerra justa, comptava moltes vegades amb aquest factor del risc propi, que implicava una certa generositat i podia ajudar a moderar les borrarxeres de la violència. Un factor que no acostuma a produir-se en el terrorisme (d'aquí la seva covardia) i que, encara que no les justifiqui, pot fer més digeribles determinades “benediccions” d'armes i exèrcits, que avui ens resulten tan estridents.

Però aquest risc és el que no es pot exigir a aquesta “ciutat alegre i confiada” que és la societat occidental d'avui. A la falla de Fedre, abans esmentada, el lleó pot argüir no solament que ell era “el més fort”, sinó també que era “el més valent”. Això ja no val per a nosaltres els occidentals, massa ben instal·lats perquè ens vinguin a molestar amb l'arribada d'algun taüt. Els Estats Units saben molt bé que, quan comencin a arribar un parell de taüts, tornaran a tenir una resposta com la que va forçar a acabar la guerra de Vietnam.

I això no solament és degut al respectable dolor que causa tota mort d'un ésser estimat. M'agradaria que això quedés molt clar. Aquest sofriment és seriós i esglaiador, i ens hauria de fer pensar molt.

Però, a més a més d'això, passa que, en aquesta “cultura de la satisfacció”, en aquesta societat que un altre sociòleg anomena del “shopping and fucking”, no es pot suportar que comencin a arribar taüts pels mateixos ports on ens entren les taronges de la Xina i els kiwis de Nova Zelanda, o el pernil de Jabugo i els advocats de Mèxic, i els cotxes del Japó, els plàtans de Guatemala, les camises de Corea i les minyones de Filipines... Seria capgirar els fonaments de la nostra societat de mercat i consum. I em sembla que aquest factor social pesa més que el dolor de persones particulars.

Resulta, doncs, bastant sarcàstic que, en el discurs del cinquantenari de l'OTAN, el president Aznar es permeti citar unes paraules de Cervantes: “la llibertat és el bé més gran que els cels van donar a l'home. Més gran que tots els tresors de la terra i el mar. Per ella, l'home pot i ha d'arriscar la seva vida”.

Va estar molt encertat el qui li va trobar la citació al president. Però, després del que hem dit en aquest apartat, cal repetir que resulta sarcàstica: perquè del que s'ha tractat en aquesta guerra ha estat precisament de no arriscar ni una sola vida per la llibertat de ningú. O, en tot cas, d'arriscar vides dels altres: de kosovars i de serbis...

5. LA DONA DEL CÉSAR NO SOLAMENT HA DE SER HONRADA SINÓ QUE HO HA DE SEMBLAR (ATRIBUÏDA A JULI CÉSAR)

L'última pregunta ja no podem fer-la comentant cap frase del moment, perquè *d'això ningú no en parla*. Però és una de les sospites més importants.

Qui ha armat Milosevic? Qui ha estat venent-li armes durant aquests últims cinc anys? Els venedors més grans d'armes precisament són els països que tenen dret de vet en el Consell de Seguretat de l'ONU⁵. A l'OTAN hi ha una espècie d'acord tàcit de no vendre armes a països que no respecten els drets humans. Però –segons denuncia Amnistia Internacional– és un secret de domini públic que ningú no compleix aquest acord. Precisament per això ningú no informa sobre aquest punt. Espanya obté anualment cinquanta mil milions d'ingressos per la venda d'armes. I quan el Sr. Borrell acusa Aznar de no informar el Parlament, no sembla que sigui precisament sobre aquest punt sobre el que li demana comptes.

La sospita que aquesta guerra tingui més a veure amb el mercat de les armes que amb la defensa dels drets humans no ens la podran treure així com així. Perquè el que és innegable és que –en universalitzar-se el mercat com a única forma de relació– *la indústria de les armes s'ha convertit en una indústria de consum*. El mateix que també ha passat amb la cultura, amb el cos humà, etc. I una indústria de consum necessita gastar el que ha produït per anar constantment millorant el que produeix.

Només és una sospita. Potser falsa. Però hem d'afegir que els responsables d'Occident han fet tot el possible perquè sembli una sospita ben fonamentada. Potser ella explicaria per què només després de cinc setmanes de bombardeigs (en el moment en què acabo aquestes línies) s'ha pensat en el recurs a d'altres mesures (com ara embargaments, bloqueig de comptes i, fins i tot,

l'exclusió de competicions esportives...) que potser acaben resultant més eficaces, i a les quals s'hauria d'haver recorregut abans.

En tot cas, sempre quedarà aquesta evidència estructural irrefutable: si tots els diners que la humanitat porta gastats en armes i guerres s'haguessin invertit *a arreglar les causes de les guerres*, ens aniria molt millor a tots.

EN CONCLUSIÓ

És així com, alguna cosa que s'havia de fer, s'ha fet malament. S'ha fet malament, primer perquè ja no es podia fer d'una altra manera. Però nosaltres som culpables del fet que “ja” no es pogués fer d'una altra manera. La infamant moral tradicional també coneixia el criteri de “culpable en causa”.

Però s'ha fet malament, en segon lloc, perquè s'està causant més mal del que es volia evitar. Que Déu vulgui que aquesta afirmació valgui només per al present i no perduri en el futur.

I, atesa la tònica del que ha estat aquest article, vull tancar-lo també amb un parell de preguntes.

— **1.** Si en algun moment ha merescut respecte el Sr. Clinton, va ser quan el vam veure aparèixer demacrat i mig plorós per la televisió, després de la recent matança escolar a Denver, preguntant-se aclaparat: per què?, per què?, per què?...

No voldria semblar cruel. Però crec que és inevitable fer-se una altra pregunta més dura: no serà perquè el que van fer aquell parell de nois de cables creuats *és el mateix que han vist fer al seu país, sempre que s'ha sentit incomodat per algú?* No serà la terrible matança de Littleton fruit d'una societat “addicta a la violència”? No serà una versió infantil de la manera de procedir dels grans en el món? Als nens, ja se sap, els agrada jugar imitant els grans. Tant de bo, doncs, que aquells perquè de Clinton no quedin estèrils.

— **2.** Des del començament del conflicte, Aznar ho va aprofitar per donar-nos la seva lliçó particular: la causa de tot aquest desastre són els nacionalismes excloents.

Encara que algun dirigent nacionalista es molestés per aquesta declaració, jo no tinc cap dubte que quan Aznar deia això s'estava referint, més que a nacionalismes “secessionistes”, als nacionalismes “imperials”. Concretant més: *es referia al nacionalisme hispànic* que és el que, en aquest país, té pitjor expedient en això de negar autonomies i comportar-se d'una manera excloent. Atenció, doncs, al nacionalisme hispànic. I gràcies al Sr. Aznar per l'avís.

Però, un cop dit això, encara continua pendent una altra pregunta, dirigida als altres nacionalismes preocupats per identitats petites: ¿té sentit portar aquesta preocupació identitària fins a l'antipatia o al menyspreu cap als veïns quan, d'altra banda, en aquesta Europa encara sense nord, a ningú –catalans, bascos, castellans, francesos, bavaresos, alemanys, escocesos o qui sigui– no li va quedant cap altra identitat que la de ser “clònics dels Estats Units?”

Amb tota sinceritat, no em semblen dues preguntes inútils.

27 d'abril de 1999

Notes

1. Recordem l'afirmació de sant Tomàs: “no és competència d'una persona [afegim-hi: o entitat] privada promoure una guerra” *Summa Theologiae*, (2.2, 40, I,c).

2. Si més no, és cert que una de les clàusules del frustrat acord de Rambouillet reclamava una

total i exagerada impunitat per a les possibles accions de l'OTAN en la seva vigilància del compliment d'aquest acord.

3. Sobre la reforma de l'ONU, vegeu el magnífic llibre de Vicenç Fisas: *El desafío de Naciones Unidas, ante un mundo en crisis*. Barcelona 1994. I noteu l'al·lusió a la crisi del món ja en el mateix títol del llibre.

4. Molts preferiríem que el Sr. Aznar, quan parla d'aquest tipus de qüestions, procurés no assemblar-se tant al noi gris de la banda, que sempre es posa de part del pinxo més fort, precisament perquè és el més temible. Justícia o drets humans, són conceptes que no semblen fets per arrogar-nos més força, sinó per plantar cara als més forts.

5. El 90% de les armes venudes entre 1988 i 1992, segons el llibre citat de V. Fisas (p. 42). Amb l'agreujant que aquests mateixos països no han signat molts dels pactes proposats per l'ONU, relatius a drets humans...

© *Cristianisme i Justícia*, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
Telf: 93 317 23 38; Fax: 93 317 10 94
espinal@redestb.es; <http://www.fespinal.com>